

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา ค้นคว้า แนวคิด หลักการในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

2. แหล่งวิทยาการท้องถิ่น

ความหมายของแหล่งวิทยาการท้องถิ่น

ประเภทของแหล่งวิทยาการท้องถิ่น

ประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น

การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการเรียนการสอน

3. หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรดังนี้

วิชย ราษฎร์ศิริ (2526, หน้า 3) ให้ความหมาย การพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคม การปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การแก้ไขหลักสูตรบางส่วนให้ดีและเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งจะต้องกระทำอยู่เสมอตลอดเวลาในการใช้หลักสูตร เช่น ปรับปรุงหลักสูตรกลางให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

การปรับปรุงหมวดวิชาสังคมในชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พ.ศ.2520 ส่วนการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใช้ใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงไปจากหลักสูตรเก่าทั้งระบบ ทุกองค์ประกอบของหลักสูตร ระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ควรอยู่ระหว่าง 5-10 ปี การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้กระทบกระเทือนความคิดและการปฏิบัติงานของผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

อรสา ปราชญ์นคร (2525, หน้า 116) ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรให้ได้ผลดีขึ้นทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การดำเนินการเรียนการสอนและอื่นๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่ไดวางไว้ นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรยังรวมไปถึงการพัฒนาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีแก่เด็กผู้เรียนด้วย กล่าวคือ ให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ใหม่ๆ รอบๆ ตนเอง รวมทั้งสามารถที่จะพัฒนาในด้านอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองให้สอดคล้องกับผู้อื่นหรือหมู่คณะในสังคมได้และสามารถที่จะจัดการดำเนินชีวิตของตนเองในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 33) ให้ความหมาย การพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การดำเนินการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือจัดทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น

สมพิศ วงษ์แหยม (2535, หน้า 14) ให้ความหมาย การพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การสร้างหลักสูตร หรือการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น โดยหลักสูตรใหม่จะต้องมีเนื้อหาสาระ โครงสร้าง กระบวนการ และองค์ประกอบต่างๆ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมหรือสภาพสังคม เศรษฐกิจ ของแต่ละท้องถิ่น

อังกุล สมคะเนย์ (2535, หน้า 18) ให้ความหมายคล้ายๆ กันว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การดำเนินงานเพื่อสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่หรือการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่แล้วให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม การเมือง เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร มีความหมายครอบคลุมถึงการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่และการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้น

ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นหลักสูตรแม่บทที่บังคับใช้ทั่วประเทศ เนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมีลักษณะกว้าง และครอบคลุมสำหรับประชาชนทั่วไป จึงไม่อาจประมวลเอารายละเอียดเกี่ยวกับสาระของความรู้และสภาพของชุมชนหรือท้องถิ่นแต่ละแห่งมาไว้ในหลักสูตรได้ทั้งหมด ดังนั้นผู้ที่นำหลักสูตรแม่บทไปใช้จะต้องพัฒนาหรือปรับให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นดังนี้

มาโนชญ์ บุญญานวัตร (2521, หน้า 1) ได้กล่าวถึงข้อบกพร่องเกี่ยวกับการจัดการศึกษา โดยใช้หลักสูตรเดียวกันว่า

1. การใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ย่อมไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่เป็นอยู่
2. ทำให้มีการละเลยต่อมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งอันพึงอนุรักษ์ของท้องถิ่น ทำให้มีการล้มเลิกสิ่งที่มีค่ายิ่งของท้องถิ่น
3. ไม่เป็นการสนับสนุน การพัฒนาท้องถิ่น ด้านการผลิต อาชีพ บางท้องถิ่นมีปัญหา เช่น ความอดอยาก โรคภัยไข้เจ็บ ฯลฯ การศึกษาควรจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้บ้าง มิใช่ส่งเสริมให้คนไต่บันไดดารา เพื่อการศึกษาต่อชั้นสูง ๆ

สังัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 307) ได้ให้เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นนั้นมีจุดหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ ก็ย่อมจะสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วยในทางปฏิบัติ ถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมา เพื่อใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางนักก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

ระวีวรรณ ศรีครามครัน (2526) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นไว้ว่า ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรนั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม แนวความคิดและผลงานวิจัยทางด้านจิตวิทยา ความก้าวหน้าทางด้านวิชาการ และบทบาทของสถาบันการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน

สุมิตร คุณานุกร (2520) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการปรับปรุงหลักสูตรว่าเพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ หลักสูตรที่ดีควรตอบสนองต่อสังคมและเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หลักสูตรจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากข้อคิดเห็นของนักการศึกษาดังกล่าว พอสรุปได้ว่า หลักสูตรต้องมีความสอดคล้องกับสภาพของสังคม เมื่อสังคมมีการพัฒนา ผู้ใช้หลักสูตรจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้หลักสูตรสามารถตอบสนองต่อสังคมได้

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรนั้น นักพัฒนาหลักสูตรได้ให้ทัศนะไว้ต่างๆ กัน ดังต่อไปนี้ คือ (อ้างถึงใน สงัด อุทรานันท์, 2532)

Harl R. Douglass (1964) กล่าวว่า ผู้ที่ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้แก่

1. ผู้เขียนแบบเรียน
2. บุคคลที่อยู่ในวงการวิชาชีพ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชา

3. บุคคลที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานของรัฐบาลทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

4. สถาบันที่มีหน้าที่ควบคุมมาตรฐานการศึกษา

5. นักเรียน

6. ครู

G. Robert Koopman (1966) ได้เสนอแนะว่าบุคคลที่ควรเชิญมาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ได้แก่

1. นักเรียน
2. ผู้ปกครอง
3. ผู้พิมพ์หนังสือ
4. บุคคลในหน่วยงานต่างๆ ในสังคม
5. บุคลากรในโรงเรียน
6. คณะกรรมการประจำโรงเรียน
7. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
8. ประชาชน

Edward A. Krug (1957) จำแนกผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้นำในระดับประเทศ
2. กลุ่มผู้นำในระดับท้องถิ่น
3. ครู
4. ประชาชนโดยทั่วไป และ
5. ผู้เรียน ซึ่งได้แก่ เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ที่รับการศึกษาเล่าเรียน

David Pratt (1980) กล่าวถึงคณะพัฒนาหลักสูตรว่าควรประกอบด้วยผู้ที่มีความชำนาญ

6 ด้านด้วยกันคือ

1. ผู้ชำนาญทางด้านเนื้อหาวิชา
2. ผู้ชำนาญในด้านวิชาชีพครู
3. ผู้ชำนาญในด้านพัฒนาหลักสูตร
4. ผู้ชำนาญในด้านการวัดผล
5. ผู้ชำนาญในด้านการจัดองค์การ และ
6. ผู้ชำนาญทางด้านการศึกษา

ในทัศนะของ สจ๊วต อุทรานันท์ (2532, หน้า 194-196) มีความเห็นว่า อาจจะแบ่งผู้ที่มีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มของคณะพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชา ครูนักพัฒนาหลักสูตร และนักวัดผลการศึกษา
2. กลุ่มของผู้ที่ให้คำแนะนำ และสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของสังคม ได้แก่ ผู้เขียนหนังสือ บุคคลที่ทำงานในหน่วยต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ผู้แทนราษฎร ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครอง นักเรียน
4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ได้แก่ ผู้เรียนและนักแนะแนวการศึกษา

สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรพอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ (สจ๊วต อุทรานันท์, 2532, หน้า 261-262)

1. หน่วยงานส่วนกลาง เป็นหน่วยงานซึ่งทำการพัฒนาหลักสูตร
2. หน่วยงานส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานการใช้หลักสูตร

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย บุคคลหลายฝ่ายตั้งแต่นักเรียนไปจนถึงผู้นำในระดับประเทศ ทั้งที่อยู่ในหน่วยงานของรัฐและเอกชน เพราะว่าการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์หลายฝ่ายหลายสาขา และหลายระดับ

การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 55) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า หมายถึง รายละเอียดเนื้อหา สาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสาร ความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดทำเพิ่มขึ้นให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่นซึ่งมีความ

แตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิต เศรษฐกิจ อาชีพและสังคมอย่างลึกซึ้ง ทั้งสามารถนำประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิต อาชีพ และสังคมให้ดียิ่งขึ้น

สุมิตร คุณานุกร (2520, หน้า 229) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า หลักสูตรท้องถิ่น คือ เอกสารหลักสูตรอีกเล่มหนึ่งที่มีเนื้อหาสาระเหมือนกับหลักสูตรแกนกลางเป็นส่วนใหญ่ แต่มีเนื้อหาสาระอื่นๆ เพิ่มเข้าไป ซึ่งเป็นผลจากการปรับและขยายหลักสูตรแกนกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของบุคคลในเขตการศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น นั้นมีวิธีดำเนินการ ซึ่ง สจต อุทรานันท์ (2532, หน้า 312-313) ได้เสนอแนวทางไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่น
2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 54-55) กล่าวถึงลักษณะของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นว่า

การจัดทำและพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น สามารถแยกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นกับการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น คือ การปรับและเพิ่มรายละเอียดเนื้อหา ปรับ และเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน พัฒนาวิธีการสอนให้หลากหลาย ทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม จัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถทำได้ทันทีโดยไม่ต้องขออนุมัติ ส่วนการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นใหม่จะต้องขออนุมัติตามขั้นตอนก่อนนำไปใช้

จุดเน้นของหลักสูตรท้องถิ่น

การจัดทำและพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้องอำนาจประโยชน์ต่อนักเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคม ตามเจตนารมณ์นั้นควรมีจุดเน้นสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่จะกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ควรจะเจาะลึกมากพอที่จะช่วยให้มีความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจ สังคมของตนและท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้นได้ ทั้งช่วยให้มีความรักถิ่นและไม่คิดอพยพ หลบหนีไปจากบ้านเกิด

2. กระบวนการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (โรงงาน สถานประกอบการ) ทรัพยากรมนุษย์ (วิทยากร ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ) ตลอดจนกิจกรรม โครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536, หน้า 58)

ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดี

หลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ดีที่โรงเรียนจัดทำและพัฒนาขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมตามปรากฏจริงในท้องถิ่น ควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการ คือ

1. เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคมของท้องถิ่น
2. เป็นสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่น
3. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น
4. ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น
5. ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่ม ที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536, หน้า 58)

พระนอม แก้วกำเนิด (2534, หน้า 34-35) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรสอดคล้องกับคำอธิบายในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาเป็นหลักสูตรในโครงสร้างรายวิชาบังคับเลือกและเลือกเสรี
2. มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะ
3. มีวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ ชี้นำให้เห็นถึงปัญหาและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนในแต่ละท้องถิ่น
4. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ แผนและแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น
5. มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น
6. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระสนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ
7. มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง รักท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 314-315) ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 จัดตั้งคณะทำงาน
- ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นตอนที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
- ขั้นตอนที่ 4 พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
- ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลางและ/หรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่
- ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินการใช้หลักสูตร
- ขั้นตอนที่ 7 ประเมินผลการใช้หลักสูตร
- ขั้นตอนที่ 8 ทำการปรับปรุงแก้ไข

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 58-63) เสนอขั้นตอนในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน คือ โรงเรียนจะต้องมีข้อมูลพื้นฐานสำคัญๆ ที่มีการศึกษา วิเคราะห์ และประมวลเป็นระบบ

ขั้นที่ 2 กำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น คือ นำข้อมูลพื้นฐานมากำหนดความต้องการจำเป็น โดยจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่จะปรับปรุงเพิ่มเติม หรือสร้างหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 3 กำหนดเป้าหมายจุดประสงค์ทางการเรียน คือ กำหนดเป้าหมาย จุดประสงค์ทางการเรียนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นที่ 4 จัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือเนื้อหากิจกรรม คือ เมื่อโรงเรียนตกลงใจเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาหรือปรับและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน หรือพัฒนาวิธีการสอนให้หลากหลายหรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม หรือจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม แล้วจะต้องดำเนินการจัดทำรายละเอียด

ขั้นที่ 5 จัดทำแผนการสอนคู่มือครูและสื่อ คือ โรงเรียนจัดทำแผนการสอน คู่มือครู สื่ออุปกรณ์ หนังสือเอกสารที่ทำขึ้นโดยเฉพาะที่ตรงกับสภาพสิ่งแวดล้อมปัญหาของท้องถิ่นอย่างแท้จริง และพัฒนานักเรียนแต่ละคนให้พัฒนาเต็มศักยภาพ

ขั้นที่ 6 ปรับปรุงและพัฒนา คือ หลักสูตรระดับท้องถิ่นเมื่อร่าง เรือง เนื้อหาสาระเสร็จเรียบร้อยแล้วควรนำไปทดลอง และปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ และเหมาะสมตามเจตนารมณ์

แนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรลักษณะต่าง ๆ ตามความต้องการของท้องถิ่น กรมวิชาการ (2536, หน้า 11-12) ได้กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถกระทำได้ทุกกลุ่มประสบการณ์ โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหาและคาบเวลาเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท
2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการพัฒนาโดยการลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของทุกกลุ่มประสบการณ์ ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์หัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเปลี่ยนแปลง
3. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม เป็นการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นทำคำอธิบายหรือทำรายวิชาจากที่มีปรากฏในหลักสูตร ในกรณีที่พบว่าเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้นั้นไม่ปรากฏในหลักสูตร
4. ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้เป็นการปรับปรุง เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาต่างๆ และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น
5. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่นๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ ขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาและสภาพของท้องถิ่น

2. แหล่งวิทยาการท้องถิ่น

ความหมายของแหล่งวิทยาการท้องถิ่น

คำว่า แหล่งวิทยาการท้องถิ่น ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า Community Resources นั้น นักการศึกษาได้ให้ชื่อไว้ต่างๆ กัน เช่น แหล่งวิทยาการ แหล่งวิชาชุมชน แหล่งความรู้ในชุมชน ทรัพยากรชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น แต่โดยรวมแล้วมีความหมายใกล้เคียงกัน ดังนี้

ลัดดา สุขปรีดี (2523, หน้า 80) ได้กล่าวให้ความหมายของแหล่งวิทยาการท้องถิ่นว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในชุมชนซึ่งครูและนักเรียนนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ เช่น สถานที่ราชการ สวนครัว โรงงานอุตสาหกรรม แม่น้ำลำธาร และบุคคลที่นำมาเป็นวิทยากร เป็นต้น

ไพบุลย์ อุบันโน (ม.ป.ป., หน้า 11) ได้กล่าวให้ความหมายของแหล่งวิทยาการหรือแหล่งวิชาการว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่นำมาใช้สนับสนุน ส่งเสริมหรือใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ปัญญา ทองนิล (2537, หน้า 14) ได้กล่าวว่า แหล่งวิทยาการท้องถิ่น หมายถึง บุคคล สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ กิจกรรมและสถานการณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งครูสามารถนำมาใช้สนับสนุน ส่งเสริมหรือใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้

สมพิศ วงษ์แหยม (2535, หน้า 21) กล่าวว่า ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง สิ่งต่างๆ ในท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยบุคคล วัตถุ สถาบันองค์กรต่างๆ ตลอดจนสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

ณรงค์ ก่องแก้ว (2541, หน้า 14) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า แหล่งวิทยาการท้องถิ่น หมายถึง บุคคล สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์และกิจกรรมในท้องถิ่นที่ครูสามารถนำมาจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้

ประเภทของแหล่งวิทยาการท้องถิ่น

นักการศึกษาได้แบ่งประเภทของแหล่งวิทยาการท้องถิ่นไว้ดังนี้

วาสนา ชาวหา (2525, หน้า 44-45) ได้แบ่งประเภทแหล่งวิทยาการท้องถิ่นตามลักษณะของแหล่งวิทยาการดังนี้

1. แหล่งวิทยาการที่เป็นบุคคล หมายถึง ผู้มีความรู้ ความสามารถเป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
2. แหล่งวิทยาการที่เป็นสถานที่ อาจเป็นสถานที่ที่มีขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ทะเล หรือสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาได้แก่ โรงงาน โรงเรียน สวนสัตว์ ซึ่งสามารถหาความรู้ได้จากสถานที่เหล่านั้น
3. แหล่งวิทยาการที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งมีชีวิตที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน สามารถทำให้การเรียนรู้อัตโนมัติ มีความหมายขึ้น
4. แหล่งวิทยาการที่เป็นกิจกรรม เช่น การละเล่นพื้นเมือง พิธี หรือประเพณีต่างๆ

ในชุมชน

ไพบูลย์ อุปันโน (ม.ป.ป., หน้า 14) ได้กล่าวสรุปลักษณะของแหล่งวิทยาการได้ 5 ลักษณะ คือ

1. เอกสารประกอบการค้นคว้า ได้แก่ หนังสือ บทความ วารสาร จุลสาร ตลอดจนสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ
2. วัสดุอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาสื่อการสอน ได้แก่ รูปภาพ ของจริง สไลด์ ภาพยนตร์ เทป แผ่นเสียง ชุดการสอน เป็นต้น
3. บุคลากรผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง ได้แก่ แพทย์ นักกฎหมาย เกษตรกร นักวิทยาศาสตร์ ศึกษานิเทศก์ ศิลปิน นักดนตรี ช่างฝีมือหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่น เป็นต้น
4. สถานที่ที่ให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้า เช่น ห้องสมุด วัด โบสถ์ สถานประกอบการ สมาคม พิพิธภัณฑ์ พระราชวัง สวนสัตว์ ทัศนสถาน เป็นต้น
5. กิจกรรมของชุมชนของท้องถิ่นหรือกิจกรรมของรัฐ เช่น งานปอยหลวง งานบั้งไฟ พิธีรดน้ำดำหัว พิธีแต่งงาน พิธีวันพีชมงคล วันฉัตรมงคล พิธีระลึกถึงบูรพมหากษัตริราชเจ้า พิธีวันปิยมหาราช เป็นต้น

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524, อ้างใน อำนาจ สุขสุเสียง 2539, หน้า 16-17) ได้จำแนกแหล่งทรัพยากรในชุมชนเป็น 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นนั้นมักจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความถนัดพิเศษในวิชาการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การอาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม การปกครอง การสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1.1 วิทยาการในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้น ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ช่างนา ช่างสวน ชาวไร่ พระสงฆ์ เป็นต้น

1.2 วิทยาการผู้มาเยี่ยม ได้แก่ บุคคลในท้องถิ่นที่มาเยี่ยมหรือเป็นแขกของชุมชนเป็นครั้งคราว ครูควรพิจารณาเชิญบุคคลเหล่านั้นมาเป็นวิทยาการให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นครั้งคราว เช่น ศึกษานิเทศก์ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตามธรรมชาติ ซึ่งครูสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้องและมีความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น เช่น แม่น้ำลำคลอง อ่าว ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดิน หินแร่ น้ำตก พืช สัตว์ในท้องถิ่น ฯลฯ

3. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งใดๆ ที่สังคมสร้างขึ้นใช้ทุกประเภท เช่น เพื่อความรู้ ความเข้าใจ ความสุขและความเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและอบรม

ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น วัด โบสถ์และสุเหร่า สมาคมต่างๆ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านและสถานประกอบการต่าง ๆ

ปัญญา ทองนิล (2537, หน้า 18) ได้แบ่งประเภทแหล่งวิทยาการท้องถิ่น ตามลักษณะของแหล่งวิทยาการ เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งวิทยาการประเภทบุคคล ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียน ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ผู้มีความรู้ความชำนาญบางอย่าง ครู เจ้าหน้าที่รัฐ เอกชน ผู้นำศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นต้น

2. แหล่งวิทยาการประเภทสถานที่ ทั้งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น น้ำตก ป่า ล้ำคลอง และที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

3. แหล่งวิทยาการประเภทวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยสามารถหาได้ในท้องถิ่น เช่น ดิน หิน แร่ เครื่องใช้ไฟฟ้าเก่าๆ เป็นต้น

4. แหล่งวิทยาการประเภทกิจกรรม-สถานการณ์ ได้แก่ กิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่จัดขึ้นหรือเกิดขึ้นในท้องถิ่น เช่น งานประเพณีต่างๆ กีฬาท้องถิ่น การก่ออาชญากรรมในท้องถิ่น กิจกรรมพัฒนาชุมชน เป็นต้น

จากการแบ่งประเภทของแหล่งวิทยาการท้องถิ่นตามที่นักการศึกษาได้จัดแบ่งไว้ต่างๆ กันนั้น พอจะสรุปตามลักษณะของแหล่งวิทยาการได้เป็น 4 ประเภทดังนี้

1. แหล่งวิทยาการที่เป็นบุคคล หมายถึง ผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ อาจเป็นบุคคลในท้องถิ่นหรือบุคคลที่มาเป็นครั้งคราวก็ได้

2. แหล่งวิทยาการที่เป็นสถานที่ หมายถึง สถานที่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือสถานที่ที่สร้างขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมายซึ่งสามารถศึกษาหาความรู้ ประสบการณ์ได้จากสถานที่เหล่านั้น

3. แหล่งวิทยาการที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ หมายถึง สิ่งที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น

4. แหล่งวิทยาการที่เป็นกิจกรรม หมายถึง กิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่จัดขึ้นหรือเกิดขึ้นในท้องถิ่น ที่นำมาประกอบการเรียนการสอน

ประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น

ประโยชน์ต่อผู้เรียน

เกศินี โชติกเสถียร (2523, หน้า 90-91) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการว่าเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การแนะนำตัวเอง มารยาทในการฟัง การถามคำถาม การเขียนจดหมาย การตอบขอบคุณและ

การปฏิบัติตน นอกจากนั้นยังเป็นการช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่านักเรียนอาจหาคำตอบได้จากการพบปะพูดคุยกับคนอื่นมากกว่าการอ่านจากหนังสืออย่างเดียว และสามารถเข้าใจเรื่องต่างๆ ที่ตนเองได้อ่านมากยิ่งขึ้น

จรรยา เรื่องมาลัย และคณะ (2523, หน้า 31) ได้กล่าวถึงประโยชน์จากการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น โดยเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวนักเรียนกับสิ่งแวดล้อมและประโยชน์ในด้านการเรียนรู้ของนักเรียนดังนี้

1. นักเรียนเกิดความคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในชุมชน
 2. ฝึกนักเรียนเป็นคนช่างสังเกต พินิจพิจารณาสิ่งที่อยู่รอบตัว เพราะสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับ การเรียนการสอนของตนเอง
 3. เป็นการปลูกฝังประชาธิปไตยในตัวผู้เรียน เนื่องจากการใช้แหล่งวิทยาการต้องเกี่ยวข้องกับ ขบวนการกลุ่มพวกและทำงานเป็นหมู่คณะ
 4. เป็นการฝึกนักเรียนให้รู้จักใช้ทักษะวิชาต่างๆ โดยทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวิชา เช่น วิชาในกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
 5. นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเรียนมากขึ้น เพราะธรรมชาติของเด็กชอบการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ อยู่เสมอ
 6. นักเรียนเรียนรู้เรื่องต่างๆ ได้ง่าย เพราะเป็นการเรียนจากประสบการณ์จริง
- ประโยชน์ต่อครูผู้สอน

นิพนธ์ ศุขปริดี (2528, หน้า 68) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น ที่มีต่อครูผู้สอนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งความรู้ และอุปกรณ์การสอน ช่วยให้ครูมีความรู้เกี่ยวกับชุมชน สามารถนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในห้องเรียน และเป็นการปรับปรุงประสิทธิภาพของการเรียนการสอนให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญหาใหม่เกี่ยวกับการเรียนรู้ อันมีผลต่อการจัดประสบการณ์อื่นๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป ประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการ ท้องถิ่นที่มีต่อครูผู้สอน อีกประการหนึ่งคือทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน ครูกับชุมชนและโรงเรียนกับชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น

ประโยชน์ต่อท้องถิ่น

จรรยา เรื่องมาลัย และคณะ (2523, หน้า 20) ได้กล่าวไว้ว่า การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น จะทำให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมดำเนินการร่วมรับรู้ในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ทำให้เกิด

ความร่วมมือระหว่างครู ผู้บริหาร และประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

ประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร

การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น นับว่าเป็นการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ดังที่ ชม ภูมิภาค (2524, หน้า 265) ได้กล่าวว่าเป็นการสร้างสภาวะให้หลักสูตรมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นประการหนึ่งคือการนำเอาสภาพชุมชนมาใช้

วิธีการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่น

วาสนา ชาวหา (2525, หน้า 45) และยุทธศักดิ์ ฮมแสน (2535, หน้า 133) ได้กล่าวถึงการนำแหล่งวิทยาการท้องถิ่นไว้ทำนองเดียวกันว่าโรงเรียนสามารถนำแหล่งวิทยาการท้องถิ่นมาใช้ได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การนำแหล่งวิทยาการเข้ามาสู่โรงเรียน ก็คือ การนำเอาแหล่งวิชาชุมชน ซึ่งอาจเป็น บุคลากรหรือวิทยากร วัสดุอุปกรณ์ สิ่งมีชีวิตอาจเป็นพืชหรือสัตว์ เข้ามาประกอบการเรียนการสอน ในโรงเรียนหรือห้องเรียน

2. การนำผู้เรียนไปสู่แหล่งวิชาชุมชน ซึ่งเราอาจเรียกว่าการศึกษานอกสถานที่หรือการทัศนศึกษา

ปัญญา ทองนิล (2537, หน้า 36) ได้สรุปวิธีการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นที่สำคัญๆ ได้ 5 วิธีคือ

1. การเชิญวิทยากรมาบรรยายหรือมาสาธิต
2. การศึกษานอกสถานที่
3. การให้นักเรียนออกไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
4. การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอน
5. การใช้กิจกรรม สถานการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

จากประโยชน์ของการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นที่กล่าวมาแล้วนั้น พอสรุปได้ว่า การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังเป็นการประสานความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นด้วย

การใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการเรียนการสอน

ปัญญา ทองนิล (2537, หน้า 27-52) ได้กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญในการใช้แหล่งวิทยาการในการเรียนการสอนไว้ 4 ขั้นตอน พอสรุปได้ดังนี้

1. **ขั้นสำรวจและศึกษา** เป็นการศึกษาท้องถิ่นว่ามีแหล่งวิชาอะไรบ้าง ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ เพราะแต่ละท้องถิ่นย่อมมีแหล่งวิชาหลายอย่างต่าง ๆ กัน ครูจำเป็นต้องรู้จักแหล่งวิทยาการ รู้จักหลักสูตรและรู้จักนักเรียนเสียก่อน จึงจะทำให้การใช้แหล่งวิทยาการในการเรียนการสอนได้ผลดี

2. **ขั้นวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการ** การใช้แหล่งวิทยาการในการเรียนการสอนนั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนให้รัดกุม เพื่อให้เกิดคุณค่าและเป็นการป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้น การวางแผนจะประกอบด้วย

2.1 การวางแผนก่อนการใช้แหล่งวิทยาการ เป็นการวางแผนเตรียมตัว ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนจัดทำเอกสารการติดต่อต่างๆ

2.2 การวางแผนขณะใช้แหล่งวิทยาการ เป็นการวางแผน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษาอย่างทั่วถึง และเป็นการฝึกนักเรียนให้มีความรับผิดชอบ

2.3 การวางแผนการประเมินหลังการใช้แหล่งวิทยาการ เป็นการวางแผนเพื่อประเมินผลการใช้แหล่งวิทยาการ เพื่อหาข้อดีข้อเสีย ไว้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข

3. **ขั้นการใช้แหล่งวิทยาการ** เป็นขั้นตอนในการเลือกใช้แหล่งวิทยาการให้เหมาะสมกับสภาพและจุดประสงค์ของโรงเรียน แบ่งเป็น 5 วิธีการ ดังนี้

3.1 การเชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิต

3.2 การศึกษานอกสถานที่

3.3 การให้นักเรียนออกไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3.4 การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่มาประกอบการเรียนการสอน

3.5 การใช้กิจกรรมสถานการณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

4. **ขั้นประเมินการใช้แหล่งวิทยาการ** เป็นการประเมินผลการใช้แหล่งวิทยาการจากตัวนักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขให้การใช้แหล่งวิทยาการในครั้งต่อไปเป็นประโยชน์และมีคุณค่ามากขึ้น

3. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

จุดประสงค์ของหลักสูตร

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาค่านิยม เจตคติ พฤติกรรม และบุคลิกภาพ เน้นการเป็นคนช่างคิดช่างทำและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ โดยใช้กิจกรรม จริยศึกษา ศิลปะศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการเกี่ยวกับความดีความงาม การรักษาสุขภาพกายและจิต
2. มีความสามารถในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ แก้ปัญหา มีความสามารถในการแสดงออก และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
3. มีความเสียสละ สามัคคี มีวินัย ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู กตเวทิต์ รักษาการทำงานเห็นคุณค่าของการออกกำลังกาย
4. มีความสนใจแสวงหาความรู้ และรูปแบบการทำงานใหม่ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้ความรู้ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาเพื่อการทำงาน และการดำรงชีวิต
5. ปรับปรุงตนเองให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้

(กรมวิชาการ, 2535ข, หน้า 57)

โครงสร้างของหลักสูตร

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นกลุ่มที่ว่าด้วยกิจกรรมที่สร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติและพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี กิจกรรมที่จะช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ กิจกรรมจริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาดและผู้นำเพ็ญประโยชน์ ดังโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในแผนภูมิ 1

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในระดับชั้นต่างๆ นั้นได้จัดเป็น 3 ช่วง คือ ระดับชั้น ป.1-2 ระดับชั้น ป.3-4 ระดับชั้น ป.5-6 ในระดับชั้น ป.1-2 ได้นำกิจกรรมจริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ มาหลอมรวมกันเข้าด้วยกันเป็นหน่วยบูรณาการ 10 หน่วย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นชั้นเด็กเล็ก ไม่เน้นทักษะ มุ่งเน้น ความสนุกสนานและความเพลิดเพลิน ดังโครงสร้างในแผนภูมิ 2

ส่วนในระดับชั้น ป.3-6 ได้นำคุณธรรมต่างๆ เข้าไปแทรกไว้ในกิจกรรมทั้งหมด เพื่อให้ครูช่วยเน้นคุณธรรมต่างๆ เหล่านั้นและยังจัดให้มีการสอนให้ต่างหากอีก ทั้งนี้เพราะผู้เรียนระดับชั้น ป.3-4 และระดับชั้น ป.5-6 จำเป็นต้องเรียนเรื่องที่ฝึกทักษะเฉพาะอย่างมากขึ้น หากนำมาบูรณาการ อาจทำให้ลักษณะเฉพาะของเนื้อหา กิจกรรมนั้นหายไปทำให้การฝึกทักษะหายไปด้วย จึงได้จัดแยกสอนเป็นเรื่องๆ ดังโครงสร้างในแผนภูมิ 3-4 ตามลำดับ

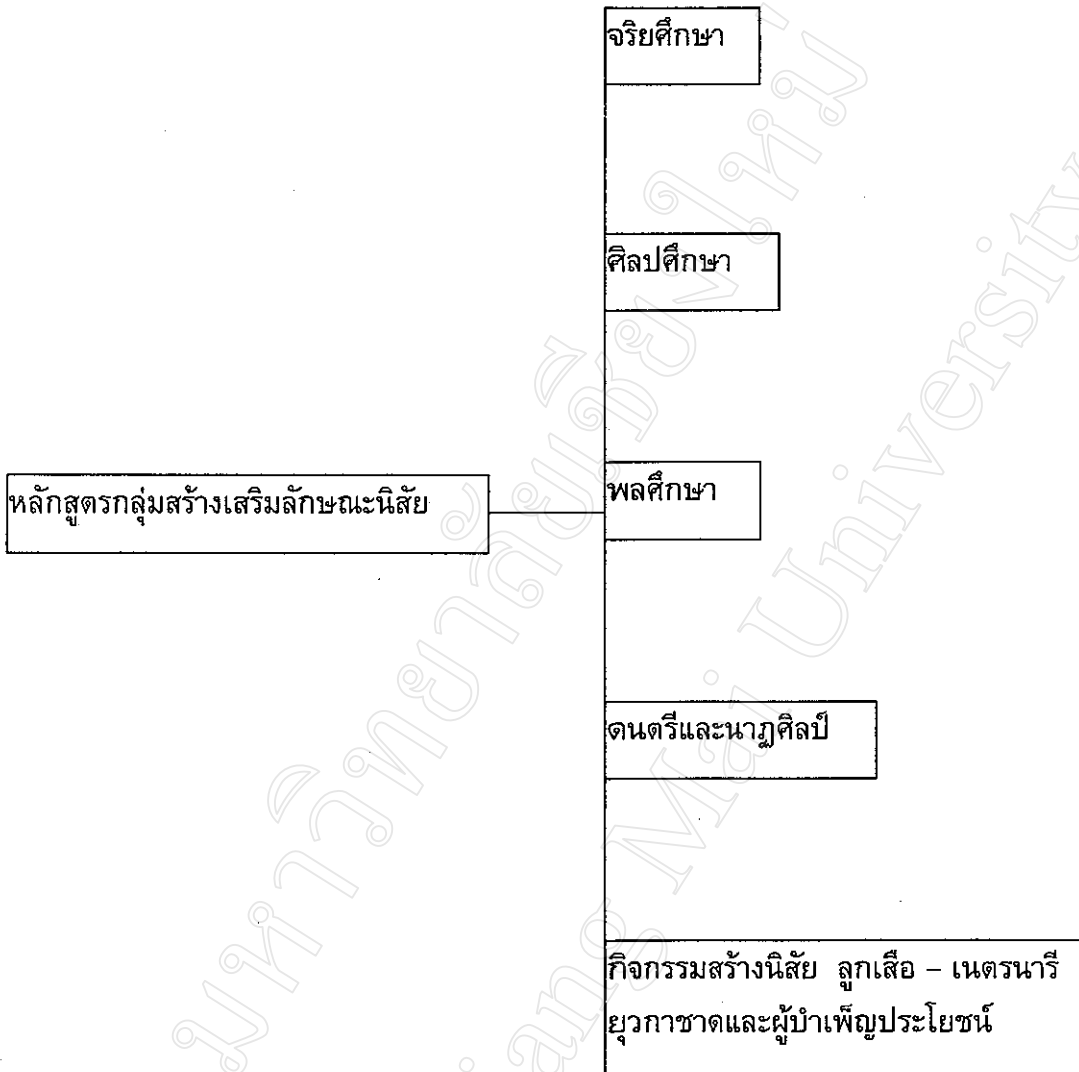
เวลาเรียน

เวลาเรียนของหลักสูตร กำหนดไว้ตามระดับชั้นต่าง ๆ ดังนี้

ระดับชั้น	ป.1-2	ชั้นละ	750	คาบหรือ	250	ชั่วโมง
ระดับชั้น	ป.3-4	ชั้นละ	750	คาบหรือ	250	ชั่วโมง
ระดับชั้น	ป.5-6	ชั้นละ	600	คาบหรือ	200	ชั่วโมง

ดังตารางการจัดคาบเวลาเรียนในแผนภูมิ 5

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

แผนภูมิ 1 โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

(กรมวิชาการ, 2535ก, หน้า 29)

แผนภูมิโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ป.1-2

หน่วยที่ 1 มั่นใจในการเคลื่อนไหว

หน่วยที่ 2 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

หน่วยที่ 3 สนุกกับจินตนาการ

หน่วยที่ 4 พัฒนาความสามารถของตนเอง

หน่วยที่ 5 ครอบครัวยุติธรรม

หน่วยที่ 6 โรงเรียนดีมีวินัย

หน่วยที่ 7 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

หน่วยที่ 8 ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและ
พุทธศาสนสุภาษิต

หน่วยที่ 9 การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

หน่วยที่ 10 ศาสนพิธี

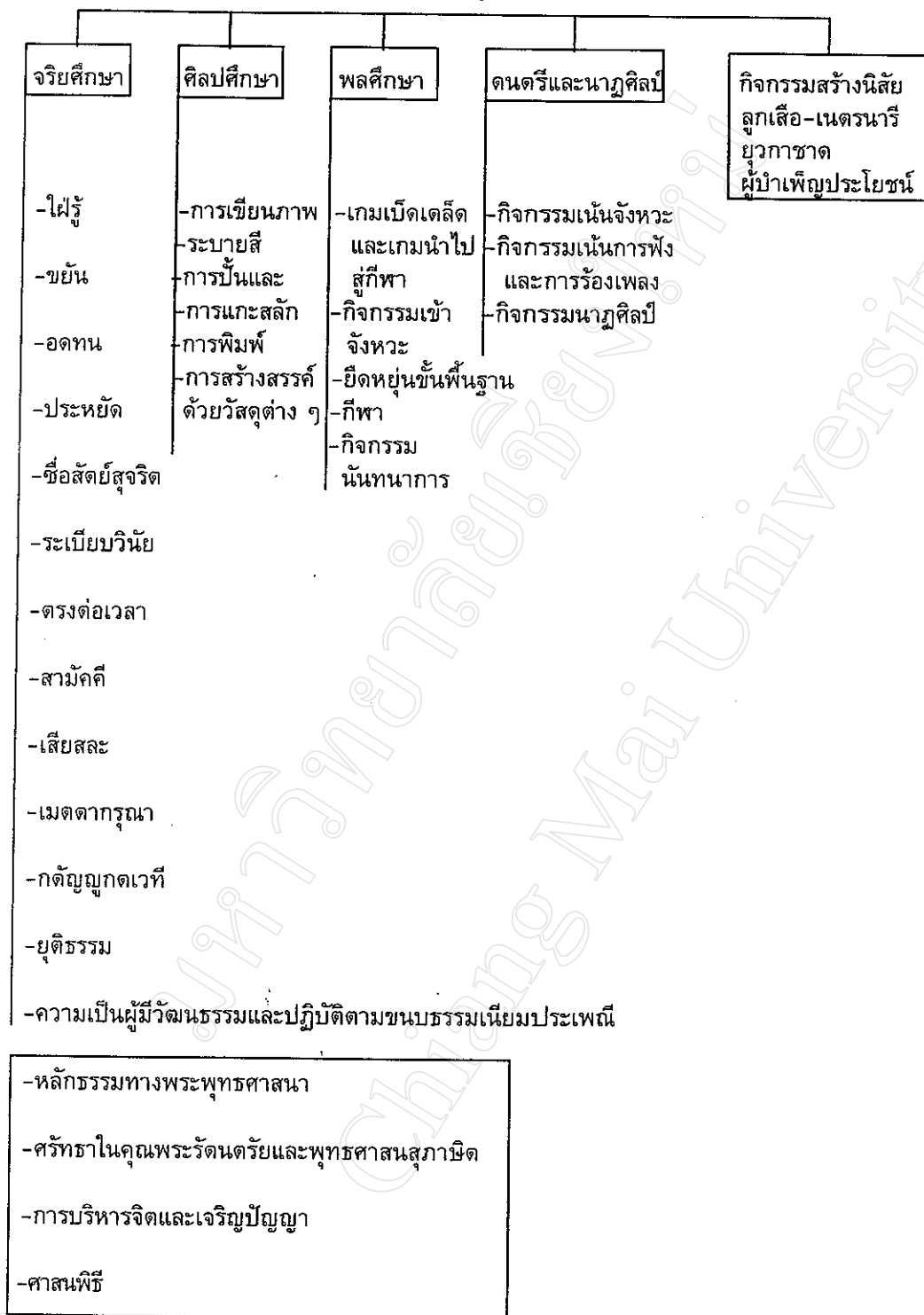
กิจกรรมสร้างนิสัย
ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด
ผู้นำเพื่อประโยชน์

นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธเรียนหน่วยที่ 1-10 ส่วนนักเรียนที่นับถือศาสนาอื่นเรียนหน่วยที่ 1-6

แผนภูมิ 2 โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้น ป. 1-2

(กรมวิชาการ, 2535ก, หน้า 30)

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ป.3-4

แผนภูมิ 3 โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้น ป. 3-4

(กรมวิชาการ, 2535ก, หน้า 31)

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ป.5-6

จริยศึกษา	ศิลปะศึกษา	พลศึกษา	ดนตรีและนาฏศิลป์	กิจกรรมสร้างนิสัย ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้นำเพื่อประโยชน์
- ใฝ่รู้	- การเขียนภาพ	- กิจกรรมเข้าจังหวะ	- กิจกรรมเน้นจังหวะ	
- ขยัน	- ระบายสี	- ยืดหยุ่นขั้นพื้นฐาน	- กิจกรรมเน้นการฟัง	
- อดทน	- การปั้นและ	- กีฬา	- และการร้องเพลง	
- ประหยัด	- การแกะสลัก	- กิจกรรมทดสอบ	- กิจกรรมนาฏศิลป์	
- ซื่อสัตย์สุจริต	- การพิมพ์	- สมรรถภาพทางกาย		
- ระเบียบวินัย	- การสร้างสวรรค์	- กิจกรรมแบบผลัด		
- ตรงต่อเวลา	- ด้วยวัสดุต่าง ๆ	- กิจกรรม		
- สามัคคี		- นันทนาการ		
- เสียสละ				
- เมตตากรุณา				
- กตัญญูกตเวที				
- ยุติธรรม				
- ความเป็นผู้มีวินัยธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี				
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <ul style="list-style-type: none"> - หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา - ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและพุทธศาสนสุภาษิต - การบริหารจัดการและเจริญปัญญา - ศาสนพิธี </div>				

แผนภูมิ 4 โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้น ป. 5-6

(กรมวิชาการ, 2535ก, หน้า 32)

ตารางการจัดคาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ชั้น	คาบเวลาเรียนตลอดปี	เนื้อหาพระพุทธศาสนาที่ปรับใหม่/คาบเวลา	กิจกรรมสร้างนิสัย/คาบเวลา	เนื้อหา/กิจกรรมส่วนอื่น ๆ /คาบเวลา	หมายเหตุ
ป.1-2	750	หน่วยที่ 7-10 ใช้เวลาเรียน 180 คาบ/ปี	80 คาบ/ปี	สลับหน่วยที่ 1-6 ใช้เวลาที่เหลือ 490 คาบ ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม	1.นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาให้จัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาพระพุทธศาสนาและคาบเวลาใหม่
ป.3-4	750	หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา - ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและพุทธศาสนสุภาษิต - การบริหารจัดการและเจริญปัญญา - ศาสนพิธีใช้เวลาเรียน 180 คาบ/ปี	120 คาบ/ปี	กิจกรรมศิลปศึกษา กิจกรรมพลศึกษา กิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์ ใช้เวลาที่เหลือ 450 คาบ ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม	2. นักเรียนที่นับถือศาสนาอื่นให้จัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาและคาบเวลาเรียนคงเดิมตามหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
ป.5-6	600	- หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา - ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและพระพุทธศาสนสุภาษิต - การบริหารจัดการและเจริญปัญญา - ศาสนพิธีใช้เวลาเรียน 180 คาบ/ปี	80 คาบ/ปี	กิจกรรมศิลปศึกษา กิจกรรมพลศึกษา กิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์ ใช้เวลาเรียนที่เหลือ 340 คาบ/ปี ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม	

แผนภูมิ 5 ตารางการจัดคาบเวลาเรียน

(กรมวิชาการ, 2535ข, หน้า 149-150)

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยแขนงวิชาต่าง ๆ มีลักษณะพอสรุปได้ คือ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนจริยศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนจริยศึกษาหรือหลักสูตรทางพระพุทธศาสนานั้น กรมวิชาการ (2535ก, หน้า 34-35) ได้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติไว้ ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี ได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันจนเห็นคุณค่า เช่น ถ้าต้องการให้มีความสามัคคี สามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะได้ ผู้ใหญ่ก็ต้องมีความสามัคคี โดยจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เมื่อผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างสม่ำเสมอ เมื่อผู้เรียนได้เห็นตัวอย่าง เห็นคุณค่าและการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะตามที่ได้ปฏิบัติจริง นานๆ เข้าผู้เรียนก็จะยอมรับค่านิยมนั้นและยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัย
 2. เสนอปัญหาให้ผู้เรียนคิด โดยใช้กรณีตัวอย่าง เรื่องจริง สร้างสถานการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนใช้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา เมื่อผู้เรียนพบปัญหาของผู้อื่นหรือสังคมอื่นก็จะนำมาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตนเอง ทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกที่จะปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองโดยปริยาย
 3. แสวงหาแบบอย่าง กิจกรรมต่างๆ และวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้จะขัดเกลาความคิดและจิตใจของผู้เรียนให้ประณีต ละเอียดอ่อนและสร้างค่านิยมได้
 4. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่างที่สามารถพัฒนา ค่านิยมได้ เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้รักความจริง มีเหตุผล
 5. ให้โอกาสผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ เช่น ตั้งชมรม สโมสรให้อิสระแก่ผู้เรียน ตามรสนิยมและความปรารถนา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองบนพื้นฐานความถนัดและความสนใจ
- การจัดการเรียนรู้การสอนจริยศึกษาหรือหลักสูตรทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถสอนคุณธรรมหลายๆ ข้อไปพร้อมๆ กันได้ และควรปรับคุณธรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยการใช้คุณธรรมหลักๆ ที่กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตร ได้แก่ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อุดหนุน เสียสละ สามัคคี มีระเบียบวินัย เป็นหลัก แล้วนำคุณธรรมอื่นๆ มารวมไว้ และเพิ่มคุณธรรมใฝ่รู้ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน สำหรับการสอนในระดับชั้น ป.5-6 นั้น ควรให้ผู้เรียน ตัดสินใจกระทำด้วยตนเอง ด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง โดยลดบทบาทของครูหรือสังคมลง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษา

ศิลปะศึกษาเป็นเครื่องมือทางการศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิต สังคม และสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามให้แก่เด็กในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาความคิด สร้างสรรค์ การรู้คุณค่าทางศิลปะ การรักษาความสะอาด รักความสวยงามและความเป็นผู้มีรสนิยมที่ดี

การสอนศิลปะศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตรงตามหลักสูตรต้องการนั้น มีแนวทางสรุปได้ดังนี้ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534, หน้า 286)

1. จัดกิจกรรมให้เด็กแสดงออกตามความสนใจ
2. ยอมรับผลงานของเด็ก
3. สนับสนุนให้เพิ่มกระบวนการแสดงออกโดยไม่จำกัดหรือควบคุม
4. สนใจ ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากปกติ
5. หลีกเลี่ยงการตำหนิที่รุนแรงต่อการกระทำที่บกพร่อง
6. ส่งเสริมให้กำลังใจเด็กให้พัฒนาการทำงานเสมอ
7. จัดบรรยากาศการทำงานให้เอื้อต่อการเรียนรู้
8. ส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในการเรียนกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ ด้วย

อึ่งในการสอนศิลปะนั้น ควรมีการเน้นให้เด็กทำความสะอาดเครื่องมือ เครื่องใช้สถานที่ หรือบริเวณที่เด็กปฏิบัติงาน รวมทั้งการเก็บรักษาเครื่องมือ เครื่องใช้ ให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย ภายหลังจากที่ได้ปฏิบัติจริงแล้ว และควรให้เด็กได้แสดงผลงานของตนเอง ของกลุ่ม โดยมีการอภิปราย วิธีการทำ การสร้างสรรค์ กระบวนการทำงาน ตลอดจนปัญหา การแก้ปัญหาเพื่อให้เด็กได้ฝึกฝน การนำเสนอผลงานต่อบุคคลอื่นๆ ฝึกความมั่นใจในการแสดงออกของตนเอง ของกลุ่ม ฝึกให้มีการติชม ฝึกความอดทนในการรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งเป็นไปอย่างมีกฎเกณฑ์ อยู่ในขอบเขต เพื่อนำผลการอภิปรายไปปรับปรุงแก้ไขการทำงานให้ดียิ่งขึ้น (กรมวิชาการ, 2535ก, หน้า 37)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพลศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพลศึกษานั้น หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 387) ได้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย สรุปได้ว่า พลศึกษาเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาลักษณะนิสัยและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ช่วยให้ครูมี โอกาสศึกษาข้อมูลเพื่อหาแนวทางแก้ไขและส่งเสริมได้ถูกต้อง เป็นกิจกรรมที่สามารถเล่นเป็นกลุ่ม หรือเฉพาะรายบุคคลก็ได้ แบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น กิจกรรมเข้าจังหวะ เกมเบ็ดเตล็ด ยืดหยุ่น เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางกาย ทำให้อวัยวะทุกระบบ

ทำงานสัมพันธ์กันและทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตนเอง เกิดความสนุกสนาน ส่งเสริม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น เข้าใจระเบียบปฏิบัติของสังคมแล้วตัดสินใจในการแสดงออกเป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนพลศึกษา พอสรุปเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

1. คิดวิจารณ์ วิเคราะห์ โดยให้ผู้เรียนสังเกตและศึกษาหาความรู้จากที่ต่างๆ แล้วนำมาอภิปราย เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายของกิจกรรมทางพลศึกษาที่จะฝึกปฏิบัติ
 2. เสนอรูปแบบการฝึกตามรูปแบบ แล้วเปลี่ยนรูปแบบ เพื่อต้องการให้คิดแบบด้วยตนเอง
 3. กำหนดลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติให้ครบกระบวนการ ด้วยการวางแผน ฯลฯ
 4. อภิปรายผลการปฏิบัติและประเมินว่าปฏิบัติได้หรือไม่ได้ เพราะเหตุใด ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติซ้ำๆ และฝึกร่วมกัน
 5. สรุปผลอภิปราย แนวทางแก้ปัญหาเพื่อปรับปรุงการฝึกให้ดีขึ้น เกิดความตระหนักว่าต้องฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ เพื่อให้เกิดทักษะความสามารถยิ่งขึ้น
 6. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจในความสามารถของตนเอง
- การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์**

กรมวิชาการ (2535ก, หน้า 39-40) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมในแขนงวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ สรุปได้ว่า ดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นกิจกรรมซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดความเบิกบานใจในการแสดงออก การจัดการเรียนการสอนแต่ละครั้งนั้น จะต้องนำกิจกรรมที่มีอยู่ 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการฟังและการร้องเพลง กิจกรรมนาฏศิลป์ มาสอนให้สัมพันธ์กัน การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ควรจัดให้มีการเรียนการสอนในลักษณะกระบวนการกลุ่มให้มากที่สุด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัยในด้านต่างๆ ในการอยู่ร่วมกัน การประเมินผลควรทำในลักษณะกลุ่มด้วย ลักษณะนิสัยสำคัญที่จะวัดและประเมินเป็นอันดับแรก คือ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน การกล้าแสดงออกในกิจกรรมนั้นๆ อย่างผสมกลมกลืน อันดับรองลงมา คือ ทักษะหรือความถูกต้องและท่าทางยิ้มแย้ม แจ่มใส ไม่ขัดเขิน เกร็งเครียด นอกจากนี้ในการประเมินผลนั้นควรมีทางเลือกให้มาก เพื่อสนองความสนใจ ความถนัด และความต้องการของเด็ก ตลอดจนสภาพท้องถิ่นซึ่งแตกต่างกัน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกษร สิงห์ธนะ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร” พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประสบ

ปัญหาปานกลาง ในการดำเนินโครงการพัฒนาการใช้หลักสูตร ส่วนครูผู้สอนประสบปัญหาปานกลาง ในการวางแผนปรับปรุงหลักสูตรและการเตรียมการจัดทำเครื่องมือวัดจุดประสงค์การเรียนรู้

ชฎิล เกษมสันต์ (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการใช้สื่อการเรียนการสอน พื้นบ้านของครูโรงเรียนประถมศึกษาในภาคกลาง” พบว่า ครูใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้านน้อย และสื่อการเรียนการสอนพื้นบ้านที่ครูใช้นั้น เป็นสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์มากที่สุด รองลงมา คือกิจกรรม ปัญหาในการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้านของครูส่วนใหญ่ ขาดแคลนสื่อพื้นบ้านที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา และขาดคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในการใช้สื่อการเรียนการสอนพื้นบ้าน

สมพิศ วงษ์แหยม (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่า การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการในลักษณะดังต่อไปนี้ การปรับกิจกรรม การเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำเนื้อหารายวิชาใหม่ การพัฒนา สื่อการเรียนการสอน และการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือ กิจกรรมเสริมนั้น เป็นลักษณะการพัฒนาหลักสูตรที่ดำเนินการมากที่สุด ทรัพยากรท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ เป็นทรัพยากรบุคคล และนำมาใช้ในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ปัญหาการนำทรัพยากร ท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านทรัพยากรบุคคล และปัญหาที่พบ คือ บุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอ

สิริวรรณ ฉายวิมล (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาพลศึกษาตาม หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอนวิชาพลศึกษา” พบว่า ปัญหาด้านการเรียนการสอนพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนวิชาพลศึกษา ส่วนใหญ่รับรู้ว่ามี ปัญหาในระดับน้อย ยกเว้นการใช้สื่อและอุปกรณ์รับรู้ว่ามีปัญหาในระดับมาก

กฤตศักดิ์ เรือนนาค (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูศิลปะเกี่ยวกับการ สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา” พบว่า ครูศิลปะมีความ คิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนตามความต้องการของนักเรียน และพบว่าครูศิลปะส่วนใหญ่มีความต้องการหลักสูตร เฉพาะและครูที่มีวุฒิทางศิลปศึกษา

วิไลรัตน์ เพชรรัตน์ (2533) ได้ศึกษาการจัดโครงการพลศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ สรุปผลการวิจัยว่า กิจกรรมการเรียนการสอนในคาบเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่สอนกีฬา กรีฑาและนันทนาการ สอนได้น้อยในกิจกรรมเข้าจังหวะและยิมนาสติก ครูสอนพลศึกษาส่วนใหญ่เป็นชายและสอนประจำชั้นทุกวิชาส่วนหนึ่งทำหน้าที่ช่วยด้านบริหาร นักเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมพลศึกษาอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนทุกคน ได้แก่ กิจกรรมกายบริหารหน้าเสาธงเป็นประจำทุกเช้า ปัจจัยที่ส่งเสริมพลศึกษาในโรงเรียนได้แก่ ความตั้งใจจริงของผู้บริหารโรงเรียนและการมีส่วนร่วมของคณะครูในโรงเรียน ปัญหาที่โรงเรียนส่วนมากประสบได้แก่การขาดสนามและโรงฝึกพลศึกษา อุปกรณ์ทางพลศึกษาและครูที่มีวุฒิทางด้านพลศึกษา

วิจิต คชชาญ (2535) ได้ทำการศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรพลศึกษาระดับประถมศึกษา ในปีพุทธศักราช 2545 : การศึกษาแบบเดลฟาย โดยศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญสาขาพลศึกษา จำนวน 18 คน พบว่า ลักษณะแนวโน้มของหลักสูตรพลศึกษาจะเป็นหลักสูตรที่ดำเนินการโดยท้องถิ่น มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน เน้นการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เนื้อหาประกอบด้วยทักษะพื้นฐาน เกมพื้นฐาน กิจกรรมเข้าจังหวะ ยิมนาสติก พื้นฐานและกรีฑา กิจกรรมสอดคล้องกับระดับความสามารถของนักเรียน หลักการด้านจิตวิทยา สรีรวิทยา และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เน้นให้ทุกคนเกิดพัฒนาการสูงสุด วัดผลและประเมินผลตามจุดประสงค์ของการสอน ประกอบด้วยเกณฑ์ทักษะความรู้และคุณธรรม

สุชาติ สถาวร (2536) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษของศิลปะ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบกิจกรรมศิลปะเพราะเวลาทำงานจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินและภาคภูมิใจ กิจกรรมที่ชอบมากที่สุดคือ การวาดภาพระบายสีด้วยสีไม้ ชอบครูศิลปะที่ร่าเริง แจ่มใสมากที่สุด ชอบการประเมินผลงานศิลปะด้วยวิธีตรวจให้คะแนนทันที หลังทำงานเสร็จเรียบร้อย และนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจมากที่เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ที่นอกเหนือไปจากการเรียนในเวลาปกติ การจัดนิทรรศการเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

กิตติมาพร ตัญหล้า (2535) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอนดนตรีไทยดีเด่นในระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีไทย ได้แก่ เวลาเรียนที่กำหนดไว้ให้ ไม่เพียงพอในการฝึกทักษะทางดนตรี ครูบางคนไม่ให้ความสำคัญ โดยพยายามชักจูงนักเรียนไปทำกิจกรรมอื่น ครูผู้สอนขาดแรงจูงใจ ที่จะฝึกซ้อม ตลอดจนอุปกรณ์ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

สุทธิรา แก้วมณี (2536) ได้ศึกษาประสิทธิภาพเทปวีดิทัศน์การสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง รำวงมาตรฐาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยเปรียบเทียบกับการสอนแบบปกติพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชานาฏศิลป์เรื่อง รำวงมาตรฐาน ของนักเรียนที่สอนโดยใช้เทปวีดิทัศน์กับการสอนแบบปกติแตกต่างกันที่ระดับ .01 และความสนใจในการเรียนวิชานาฏศิลป์เรื่อง รำวงมาตรฐานของนักเรียนที่สอนโดยใช้เทปวีดิทัศน์กับการสอนแบบปกติแตกต่างกันที่ระดับ .01

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University